

บทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงในระหว่างการปฏิบัติการสอนของนิสิตครู

Cooperating Teacher Roles during Student Teacher Teaching Practices

วรรณทิพา รอดแรงคำ (Vantipa Roadrangka) ^{1*}

บทคัดย่อ

ครูพี่เลี้ยงส่งผลกระทบต่อเจตคติและพฤติกรรมการสอนของนิสิตครู งานวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน: การส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพและการเป็นพี่เลี้ยงนิสิตปฏิบัติการสอน และมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงกลุ่มที่ศึกษาได้แก่ครูพี่เลี้ยงจำนวน 27 คน อาจารย์นิเทศก์ 7 คน และนิสิตปฏิบัติการสอน 33 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ครูพี่เลี้ยงแสดงบทบาทของผู้ประสานงาน ผู้ช่วยเหลือสนับสนุน ที่ปรึกษา ผู้สังเกตและให้ผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ และทำหน้าที่ในการปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน ช่วยเหลือและแนะนำนิสิตด้านการเรียนการสอน สังเกตการสอนและให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติการสอน และแสดงความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง การวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะว่าการพัฒนาครูพี่เลี้ยงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถาบันผลิตครูและสถานศึกษาร่วมผลิตครู

Abstract

The cooperating teacher has a significant impact on the student teacher's attitudes and teaching behavior. This research, which is a part of a larger research project entitled 'A Student Teacher Supervision Model: Enhancing Professional Development and Mentoring', aims to study the role of cooperating teachers and their satisfaction with this role. The subjects included 27 cooperating teachers, 7 university supervisors, and 33 student teachers. The data were obtained through a combination of questionnaires and interviews. Analytic induction was used to analyze qualitative data. The results from the study showed that the cooperating teachers express the roles of coordinator, supporter, adviser, observer and feedback provider by giving student teachers orientation, support, guiding instruction, observations, and feedback, and found their roles to be satisfying. This study recommends that the enhancement of a cooperating teacher's professional development requires collaboration between the teacher education institute and the associate school.

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง การปฏิบัติการสอน นิสิตครู

Keywords: cooperating teacher role, teaching practice, student teacher

¹ศาสตราจารย์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กทม. 10900, e-mail: feduvpr@ku.ac.th

บทนำ

การผลิตครูเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนที่ต้องอาศัยรูปแบบต่างๆ ของความรู้และประสบการณ์ การหยั่งรู้และการกำกับชี้แนะโดยครูที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ (Butt, 1994) นิสิตปฏิบัติการสอนกล่าวว่าอิทธิพลของครูที่เลี้ยงเป็นสิ่งสำคัญ (Borko and Mayfield, 1995) และช่วยสร้างความเป็นครูในระหว่างการศึกษาในสถานศึกษา (McIntyre, et al., 1996) ครูที่เลี้ยงได้แก่ครูประจำชั้นที่มีส่วนร่วมในหลักสูตรการผลิตครูและยินดีที่จะทำงานกับนิสิตปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน ตามแนวคิด ของ Feiman-Nemser and Buchmann (1987) ครูที่เลี้ยงคือบุคคลที่กำหนดกรอบด้านเจตคติ ความรู้และสิ่งที่นิสิตปฏิบัติการสอนต้องเรียนรู้ โดยรับรู้ว่าเป็นบทบาทของตนเองเปรียบเหมือนนักการศึกษาครู ครูที่เลี้ยงบางคนเป็นเหมือนที่เลี้ยงนิสิตปฏิบัติการสอน บางคนอนุญาตให้นิสิตปฏิบัติการสอนเข้าไปในห้องเรียน ของตนเอง และทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม บางคนเห็นนิสิตปฏิบัติการสอนเป็นเหมือนเพื่อนร่วมงานในการพัฒนาวิชาชีพพร้อมกัน

Enz and Cook (1992) ได้สำรวจตรวจสอบการรับรู้ของนิสิตปฏิบัติการสอนและครูที่เลี้ยงเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูที่เลี้ยง พบว่านอกจากการเป็นครูตัวอย่างที่มีประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนแล้ว Enz and Cook ยังสรุปว่า

ควรมีการคัดเลือกครูที่เลี้ยงโดยแสดงคุณภาพการเป็นพี่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากความเข้มแข็งด้านการเรียนการสอนและด้านการจัดการชั้นเรียนแล้ว ครูที่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพควรให้ความดูแลเป็นผู้ฟังที่ไวต่อทราศนะของผู้อื่น เป็นผู้มีความสามารถและเต็มใจที่จะกล่าวถึงความยากในงานอาชีพของตนเอง และบอกถึงวัฒนธรรมของสถานศึกษาอย่างชัดเจน

มีการศึกษาหลายเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครูที่เลี้ยงและนิสิตปฏิบัติการสอนบนพื้นฐานของความเห็นของนิสิต (Copas, 1984; Rikard and Veal,

1996) Karmos and Jacko (1977) มองเห็นถึงความสำคัญของบุคคลอื่นๆ ในการปฏิบัติการสอนของนิสิต นิสิตปฏิบัติการสอนในงานวิจัยของพวกเขาได้กล่าวถึงกลุ่มบุคคล 12 กลุ่มที่มีผลกระทบต่อปฏิบัติการสอนของพวกเขา ซึ่งกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อการปฏิบัติการสอนในอันดับต้นได้แก่ครูที่เลี้ยงซึ่งมีอิทธิพลสูงในด้านความช่วยเหลือส่วนบุคคล การพัฒนาบทบาทครู และทักษะทางวิชาชีพ การศึกษาของ Copas (1984) พบว่านิสิตปฏิบัติการสอนต้องการครูที่เลี้ยงที่เป็นแบบอย่างของการสอนและการจัดการชั้นเรียนที่ดี และให้คุณค่าของประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรงในโรงเรียน Grimmer and Ratzlaff (1986) ได้ศึกษาถึงความคาดหวังที่มีต่อครูที่เลี้ยงจากมุมมองของนิสิตปฏิบัติการสอน อาจารย์นิเทศก์ และครูที่เลี้ยงเช่นเดียวกับ Copas (1984) พวกเขาค้นพบว่านิสิตปฏิบัติการสอน คาดหวังให้ครูที่เลี้ยงจัดหาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปรับตัวในโรงเรียนที่เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติการสอน ช่วยจัดหาสื่อการเรียนการสอน ช่วยในการวางแผนการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ ประชุมร่วมกันตามปกติ สังเกตการสอนของนิสิตปฏิบัติการสอน พร้อมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการสอนของนิสิต

ครูที่เลี้ยงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อประสบการณ์การปฏิบัติการสอนของนิสิต (Copeland, 1980) ครูที่เลี้ยงปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน ด้วยการแสดงความห่วงใยให้คำแนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนในการทำหน้าที่ครู เช่น การจัดการชั้นเรียน การวางแผนบทเรียน และการถ่ายทอดบทเรียนไปสู่ผู้เรียน (O'Neal, 1983 อ้างถึงใน Glickman and Bey, 1990) Drummond (1980 อ้างถึงใน Glickman and Bey, 1990) ได้รายงานว่าครูที่เลี้ยงมีความตั้งใจสูงในการเป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตัวเองกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองในการวิเคราะห์วิจารณ์นิสิตปฏิบัติการสอน ครูที่เลี้ยงกังวลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของตนเองในการช่วยเหลือนิสิตปฏิบัติการสอนให้เป็นครู Kuehl (1976 อ้างถึงใน Glickman and Bey, 1990) พบว่า สมรรถภาพหนึ่งทั้งที่ครูและ

ผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาว่ามีความสำคัญคือการเป็นแบบอย่างครูที่ดีของครูพี่เลี้ยง

Grimmett and Ratzlaf (1986), EnZ and Cook (1992) และ Stephenson (1994 อ้างถึงใน Koster, et al., 1998) ได้สรุปว่าครูพี่เลี้ยงควรมีหน้าที่ต่อไปนี้ ประมุขนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน ช่วยเหลือนิสิตปฏิบัติการสอน แนะนำด้านการเรียนการสอน ให้ข้อมูลย้อนกลับ และติดต่อประสานงานกับสถาบันผลิตครู นอกจากนี้ Hargreaves (1994) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าครูพี่เลี้ยงมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการฝึกอบรมนิสิตครู ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการเรียนการสอน แนะนำนิสิตปฏิบัติการสอน ให้ข้อมูลย้อนกลับและเรื่องอื่นๆ และยังมีหน้าที่ต่อไปนี้ คือ ประเมินผลนิสิตปฏิบัติการสอน พัฒนาหลักสูตร และเป็นสมาชิกของกลุ่มทำงาน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังขาดความชัดเจนและข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงผู้ซึ่งทำหน้าที่นิเทศนิสิตในระหว่างการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา Beck and Kosnik (2000) จึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงและพบว่า ครูพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนนิสิตปฏิบัติการสอน ให้ข้อมูลย้อนกลับ และให้แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ครู อย่างไรก็ตามครูพี่เลี้ยงค่อนข้างเข้มงวดกับนิสิตปฏิบัติการสอน จำกัดเสรีภาพในการใช้นวัตกรรมต่างๆ ให้ภาระงานที่หนักและทำให้นิสิตปฏิบัติการสอนเกิดความวิตกกังวล งานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงความจำเป็นในการสืบเสาะร่วมกับครูพี่เลี้ยงในการสร้างแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเรียนการสอน แนวคิดที่ชี้แนะการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครู และการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์และนิสิตปฏิบัติการสอน

สำหรับในประเทศไทยนั้นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงสำหรับหลักสูตรการผลิตครู 4 ปีที่ผ่านมาไม่น้อยมาก สามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงก่อนการปฏิบัติการสอนของนิสิตในสถานศึกษาได้ว่า ครูพี่เลี้ยงควรจัดให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติการสอนได้สอนตามวิชาเอก-โท แนะนำนิสิต

นักศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและคู่มือประกอบการสอน ให้อรรถกถาความรู้และแหล่งสื่อการสอน ประมุขนิเทศเกี่ยวกับงานสอน งานประจำชั้น และงานในหน้าที่ (ธนา, 2523 ; ฒามรา, 2524) ให้นิสิตนักศึกษาวางแผนการสอนระยะสั้นและระยะยาว (ฒามรา, 2524) ให้อรรถกถาภาพโรงเรียน นักเรียน และชุมชน (ธนา, 2523) ในระหว่างการปฏิบัติการสอน ครูพี่เลี้ยงควรตรวจบันทึกการสอนของนิสิตนักศึกษา ล่วงหน้าและสังเกตพฤติกรรมและการปกครองชั้นเรียนของนิสิตนักศึกษา (ธนา, 2523 ; ฒามรา, 2524) ทำงานใกล้ชิดกับนิสิตนักศึกษาเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือ (ธนา, 2523) เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ครูพี่เลี้ยงให้นิสิตนักศึกษารวบรวมวัสดุอุปกรณ์ให้เป็นหมวดหมู่ (ธนา, 2523 ; ฒามรา, 2524) และมีการประชุมสัมมนาร่วมกับนิสิตนักศึกษายหลังเสร็จสิ้นการสอนแล้ว (ฒามรา, 2524) นอกจากนี้ครูพี่เลี้ยงควรมีสมรรถภาพด้านทักษะการสอน ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาและหลักสูตร และมีทักษะการนิเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (วนิดา, 2528)

จากงานวิจัยของ วรณทิพา และภาวณี (2545) พบว่าหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงมี 3 ลักษณะคือ (1) ให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับการสอน (2) ติดตาม ประเมิน และส่งเสริมพัฒนา และ (3) ดูแลการปฏิบัติภาระงาน ครูที่นิสิตต้องฝึกปฏิบัติ และครูพี่เลี้ยงมีบทบาท 3 ลักษณะคือ (1) เป็นที่ปรึกษาการเป็นครูมีฝีมือ (2) เป็นที่ปรึกษาปัญหาส่วนตัว และ (3) ถ่ายทอดลักษณะครูดี นอกจากนี้นิสิตยังมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมของครูพี่เลี้ยงดังนี้ พฤติกรรมครูพี่เลี้ยงที่น่าพึงพอใจสรุปได้ว่า ครูพี่เลี้ยงได้ทำหน้าที่ดูแล การสอน ให้การติชม แนะนำสื่ออุปกรณ์และเรื่องอื่นๆ ตรวจแผนการสอนทุกครั้ง แนะนำหนังสือเสริมและตัวอย่างแผนการสอนให้ศึกษา สอนงานครู และให้ความเป็นกันเอง พฤติกรรมครูพี่เลี้ยงที่ไม่น่าพึงพอใจสรุปได้ว่า ครูพี่เลี้ยงบางคนขาดความรู้ด้านวิธีสอนที่หลากหลาย ไม่ค่อยแนะนำเมื่อประเมินการสอนของนิสิต การแนะนำบางครั้งไม่มีความชัดเจน ไม่เอาใจใส่การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

ปล่อยให้ให้นิสิตปฏิบัติการสอนแก้ปัญหาการคุมชั้นเอง มีการประเมินการสอนแต่แจ้งผลล่าช้า การตรวจแผนการสอนมักไม่มีข้อแนะนำ มือคติดกับนิสิต ยึดติดกับความคิดของตนเอง ไม่ตรงต่อเวลา และชอบใช้อารมณ์กับนิสิต

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการผลิตครู จาก 4 ปี เป็น 5 ปี และได้เริ่มต้นใช้หลักสูตรการผลิตครู 5 ปี ในปีการศึกษา 2547 ซึ่งนิสิตครูรุ่นแรกได้ทำการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาร่วมผลิตครูในปีการศึกษา 2551 และต้องปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ปี ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์จากสถาบันผลิตครูแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯและทำหน้าที่ร่วมผลิตครูอยากทราบว่าครูพี่เลี้ยงที่เข้าร่วมโครงการการพัฒนาครูวิทยาศาสตร์จากสถาบันผลิตครูที่ผู้วิจัยทำงานอยู่ตลอดจนอาจารย์นิเทศก์และนิสิตปฏิบัติการสอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงอย่างไรและครูพี่เลี้ยงได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างไรเมื่อมีนิสิตมาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ปี ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จะได้นำไปสู่การพัฒนาการจัดประสบการณ์วิชาชีพ การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและการพัฒนาครูพี่เลี้ยงต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง โดยมีคำถามวิจัยดังนี้

1. ครูพี่เลี้ยงควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ในขณะที่นิสิตปฏิบัติการสอน และได้ทำตามบทบาทหน้าที่ที่ควรจะเป็นหรือไม่ อย่างไร
2. ครูพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ที่ทำอย่างไร

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพตามที่เสนอแนะโดย Punch (1998) โดยทำการศึกษาที่คณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ จำนวน

กลุ่มที่ศึกษาในการวิจัยนี้ได้แก่ ครูพี่เลี้ยงที่สอนในสถานศึกษาร่วมผลิตครูของมหาวิทยาลัยแห่งนั้น อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอน ปีการศึกษา 2551 เท่านั้น ไม่มีการทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ล่วงหน้า ไม่มีข้อมูลเป็นตัวเลข ใช้เพียงแบบสอบถามปลายเปิด และการสัมภาษณ์เท่านั้น การวิจัยดำเนินตามแนวคิดของ Merriam (1998) ที่แม้ว่าผู้วิจัยแสดงปริมาณหรือสัดส่วนของครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์และนิสิตปฏิบัติการสอน โดยใช้คำว่า ‘ทุกคน’ ‘ส่วนใหญ่’ หรือ ‘เกือบทั้งหมด’ งานวิจัยนี้ก็อยู่ภายใต้กระบวนการตีความ ปริมาณหรือสัดส่วนที่แสดงออกมาไม่ได้นำมาใช้เพื่อเป็นการสรุปผลที่เฉพาะเจาะจง แต่เพื่อนำมาสู่ความเข้าใจร่วมกันเท่านั้น

บริบทของการวิจัย

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินงานในโครงการผลิตครูหลักสูตร 5 ปีที่มุ่งสร้างครูรุ่นใหม่ที่มีความรู้ลึกซึ้งทางด้านวิชาการ มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และมีจิตวิญญาณในการเป็นครูอย่างแท้จริง มีการออกแบบหลักสูตรการผลิตครูใหม่ และสร้างกระบวนการในการคัดเลือกคนดี คนเก่งเข้ามาเป็นครู และมีทุนการศึกษาให้ตลอดระยะเวลาที่ศึกษา การวิจัยนี้ดำเนินการภายในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษากับนิสิตครูรุ่นแรกที่ใช้เวลาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นเวลา 4 ปี และปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ปี สถานศึกษาที่ให้นิสิตปฏิบัติการสอนมีทั้งหมด 8 แห่ง มีครูพี่เลี้ยง 33 คน ซึ่งได้เข้าร่วมสัมมนาในโครงการพัฒนาครูวิทยาศาสตร์ประจำปีการให้มอบบทบาทเป็นครูพี่เลี้ยงนิสิตก่อนทำหน้าที่โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงเข้าใจถึงความมุ่งหมายของการปฏิบัติการสอนของนิสิต และพัฒนานิสิตเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันผลิตครูกับสถานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงสามารถปฏิบัติหน้าที่ครูพี่เลี้ยงและประเมินผลนิสิตปฏิบัติการสอนได้อย่างหลากหลายตามสภาพจริง เพื่อให้ครูพี่เลี้ยง

มีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ และเพื่อให้ครู ที่เลี้ยงสามารถดำเนินการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนา การเรียนการสอนของตนเองและพัฒนาการจัดการ เรียนการสอนของนิสิตปฏิบัติการสอนได้ การสัมมนา นี้ใช้เวลาทั้งหมด 3 วันในระหว่างวันที่ 28-30 เมษายน 2551 และมีการประชุมร่วมกันอีก 4 ครั้งๆละ 1 วัน ในภาคต้นปีการศึกษา 2551 โดยมีความคาดหวังว่า ครูที่เลี้ยงจะมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียน การสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ทำวิจัยในชั้นเรียน นิเทศและพัฒนา นิสิตให้เป็นครูวิทยาศาสตร์ที่ดีได้ โดยที่ครูที่เลี้ยงได้รับการอบรมในเรื่องต่อไปนี้ บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่เลี้ยง การจัดการ เรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ การสอนแบบ สืบเสาะหาความรู้ ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ กลวิธี การส่งเสริมให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม การเขียน แผนการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์แผนการจัด การเรียนรู้และการวิเคราะห์การสอน การนิเทศการสอน และการทำวิจัยในชั้นเรียน

กลุ่มที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยประชากร 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือนิสิตครูวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นนิสิตสาขา การสอนวิทยาศาสตร์ชั้นปีที่ 5 ทั้งหมดของมหาวิทยาลัย แห่งหนึ่งในกรุงเทพ เขตบางเขน และปฏิบัติการสอน ในสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครและสังกัด สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 8 แห่ง ในปี การศึกษา 2551 จำนวนนิสิตทั้งหมด 33 คน เป็นเพศชาย 8 คน (ร้อยละ 24.2) เพศหญิง 25 คน (ร้อยละ 75.8) เป็นนิสิตสาขาวิชาเอกชีววิทยา 6 คน (ร้อยละ 18.2) เคมี 5 คน (ร้อยละ 15.2) ฟิสิกส์ 6 คน (ร้อยละ 18.2) และวิทยาศาสตร์ทั่วไป 16 คน (ร้อยละ 48.5) นิสิต มีระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมก่อนปฏิบัติการสอน ในสถานศึกษา ระหว่าง 2.50 ถึง 3.80 โดยมีคะแนน เฉลี่ยสะสมน้อยกว่า 3.00 จำนวน 9 คน (ร้อยละ 27.3) และมากกว่า 3.00 จำนวน 24 คน (ร้อยละ 72.7) กลุ่มที่สองคือ ครูที่เลี้ยงของนิสิตปฏิบัติการสอน เหล่านี้ที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 27 คน จาก 33 คน

คิดเป็นร้อยละ 82 ของครูที่เลี้ยงทั้งหมด เป็นเพศชาย 3 คน (ร้อยละ 11.1) เพศหญิง 24 คน (ร้อยละ 88.9) ครูที่เลี้ยงส่วนใหญ่ร้อยละ 65.2 มีวุฒิปริญญาตรี ทางศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 21.7 มีวุฒิปริญญาโททางการสอนวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 4.3 มีวุฒิปริญญาโททางการมัธยมศึกษา ร้อยละ 4.3 มีวุฒิปริญญาโททางสิ่งแวดล้อมศึกษา และร้อยละ 4.3 มีวุฒิปริญญาโททางพฤกษศาสตร์ ครูที่เลี้ยง มีประสบการณ์สอนวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ 3 ปี ถึง 32 ปี โดยมีประสบการณ์สอนเฉลี่ย 19 ปี ร้อยละ 17 มีประสบการณ์สอนในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 61 มีประสบการณ์สอนในระดับมัธยมศึกษา และร้อยละ 22 มีประสบการณ์สอนทั้งในระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา นอกจากนี้ครูที่เลี้ยงส่วนใหญ่ร้อยละ 65.2 เคยเป็นครูที่เลี้ยงมาก่อน กลุ่มที่ 3 ได้แก่อาจารย์ นิเทศก์จำนวน 7 คน เป็นเพศชาย 3 คน (ร้อยละ 43) เพศหญิง 4 คน (ร้อยละ 57) อาจารย์นิเทศก์จำนวน 6 คนมีวุฒิปริญญาเอกสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา 1 คน มีวุฒิปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน อาจารย์นิเทศก์จำนวน 3 คนมีประสบการณ์การสอน มากกว่า 30 ปี อาจารย์นิเทศก์ 4 คนมีประสบการณ์ การสอนน้อยกว่า 5 ปี และอาจารย์นิเทศก์จำนวน 5 คน เคยเป็นอาจารย์นิเทศก์มาก่อน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้นิสิตปฏิบัติ การสอน ครูที่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ทำแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดจำนวน 4 ข้อเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ของครูที่เลี้ยง ในเดือนกันยายน หลังจากนิสิต เสร็จสิ้นการปฏิบัติการสอนในภาคต้น และในเดือน มีนาคม หลังจากนิสิตเสร็จสิ้นการปฏิบัติการสอน ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2551 และสัมภาษณ์ครูที่เลี้ยง จำนวน 8 คน นิสิตปฏิบัติการสอนจำนวน 10 คน และอาจารย์นิเทศก์จำนวน 4 คนในเรื่องเดียวกัน ในเดือนตุลาคม 2551 การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลา ประมาณ 30 นาที ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนแต่ละคนด้วยการอ่านข้อมูลอย่างละเอียด แล้วจำแนกประเภทข้อมูล ทำการเปรียบเทียบข้อมูลที่จำแนก และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเพื่อหาภาพรวมความเข้าใจของกลุ่มที่ศึกษา (สุภางค์, 2542)

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง ได้ข้อค้นพบดังนี้

บทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง

ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์และนิสิตปฏิบัติการสอนมีความคิดเห็นตรงกันว่า ครูพี่เลี้ยงมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานทำหน้าที่ปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนและที่ปรึกษาทำหน้าที่ให้คำแนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนด้านการเรียนการสอน และเป็นผู้สังเกตทำหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติการสอนหลังการสังเกตการเรียนการสอนแล้ว

1.1 ครูพี่เลี้ยงมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานทำหน้าที่ปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน

Koster et al., (1998) กล่าวว่า ครูพี่เลี้ยงคือบุคคลที่สามารถช่วยนิสิตปฏิบัติการสอน ให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสถานศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นการเมืองในสถานศึกษา การได้มาซึ่งข้อมูล และวิธีการปฏิบัติตน) รายละเอียดที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นที่นิสิตปฏิบัติการสอนควรทราบ และครูพี่เลี้ยงควรช่วยนิสิตปฏิบัติการสอนในการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานคนอื่นๆ ภายในสถานศึกษา และตามแนวคิดของ Grimmett and Ratzlaf (1986) หน้าที่นี้หมายถึง “การปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน ในเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและความรับผิดชอบของสถานศึกษา อธิบายเกี่ยวกับงานประจำ

ของสถานศึกษา กฎและนโยบายของสถานศึกษา เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา แนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนต่อบุคลากรของสถานศึกษาและแนะนำสถานที่ต่างๆภายในสถานศึกษา” ซึ่งเปรียบเหมือนเป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับนิสิตปฏิบัติการสอน งานวิจัยนี้พบว่าครึ่งหนึ่งของครูพี่เลี้ยง หนึ่งในหกของอาจารย์นิเทศก์ และหนึ่งในห้าของนิสิตปฏิบัติการสอน กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรทำหน้าที่ในการปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอนในเรื่องต่อไปนี้คือ การปฏิบัติตนของนิสิตปฏิบัติการสอนตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด การเป็นครูในสถานศึกษา การทำหน้าที่ครูประจำชั้น และหน้าที่ของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ การจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แนะนำแบบฟอร์มต่างๆของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนิสิต การติดต่อสถานที่ต่างๆ ในสถานศึกษา ให้คำแนะนำในเรื่องการวางตัวให้เหมาะสม การดูแลเอาใจใส่นักเรียน การแต่งกาย มารยาท และความมีน้ำใจของนิสิต การร่วมงานกับผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากับครูในกลุ่มสาระต่างๆ และการฝึกประสบการณ์ด้านอื่นๆนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Koster et al., (1998), Grimmett and Ratzlaf (1986), ธนา (2523) และ ฒามรา (2524) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงในการปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์อาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

ครูพี่เลี้ยงควรให้คำแนะนำในสาระการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล แบบฟอร์มต่างๆของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนิสิต การติดต่อสถานที่ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (แบบสอบถามครูพี่เลี้ยง อ.ธีระ) ครูพี่เลี้ยงจะต้องแนะนำเกี่ยวกับเรื่องของการใช้ชีวิตในโรงเรียน แนะนำเรื่องการทำงานที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายอื่นๆ ในโรงเรียน และความเป็นครูของนิสิต (สัมภาษณ์อาจารย์นิเทศก์ อ.ศักดิ์จักร) ครูพี่เลี้ยงควรดูแล

แนะนำการประพุดดิน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามที่โรงเรียนต้องการ เนื่องจากแต่ละโรงเรียนมีการเน้นเรื่องต่างๆของการสอนไม่เหมือนกัน พร้อมทั้งช่วยในการคุมชั้นเรียน (แบบสอบถาม นิสิต นางสาวศิริการ)

1.2 ครูพี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาทำหน้าที่ให้คำแนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนด้านการเรียนการสอน

ตามแนวคิดของ Grimmer and Ratzlaf (1986) และ Stephenson (1994) อ้างถึงใน Koster et al., (1998) ครูพี่เลี้ยงควรมีหน้าที่ต่อไปนี้ (1) ตรวจแผนสังเกตการเตรียมตัวและการสอนของนิสิตปฏิบัติการสอน จัดหาคู่มือครู หนังสือเรียน และเอกสารอื่นๆ ให้กับนิสิตปฏิบัติการสอน และบอกนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับความคิดใหม่ การค้นพบใหม่และนวัตกรรมทางการศึกษา (2) สาธิตวิธีสอนต่างๆ และเป็นแบบอย่างให้กับนิสิตปฏิบัติการสอนในเรื่องการสอนและการเป็นครู (3) ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดระบบในห้องเรียน หลักสูตรและนักเรียนที่สอน อธิบายหลักการที่เกี่ยวกับเทคนิคการสอนและการจัดการชั้นเรียน ช่วยบอกแหล่งเรียนรู้และวิธีการเลือกสื่อการเรียนการสอน และ (4) วางแผนการสอนและจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับนิสิตปฏิบัติการสอน กำหนดเวลาในการประชุมร่วมกัน และจัดเวลาในการสังเกตการสอนของนิสิตปฏิบัติการสอน จากงานวิจัยนี้พบว่า ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนทุกคนกล่าวตรงกันว่าครูพี่เลี้ยงควรเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาโดยทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำด้านการเรียนการสอนแก่นิสิตปฏิบัติการสอน ทำหน้าที่ตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ สังเกตการเตรียมตัวสอนและการสอนของนิสิตปฏิบัติการสอน ครูพี่เลี้ยงควรสาธิตวิธีสอนและเป็นแบบอย่างให้กับนิสิตปฏิบัติการสอนในเรื่องการสอนและการเป็นครู ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำในเรื่องการสอน การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดการชั้นเรียน บอกแหล่งเรียนรู้และวิธีการเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Grimmer and Ratzlaf (1986), Stephenson (1994) อ้างถึงใน Koster et al., (1998), Beck and Kosnik (2000), ธนา (2523) พามรา (2524) และ วรรมทิพา และภาวิณี (2545) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงในการช่วยเหลือแนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนด้านการเรียนการสอน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ของครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

ครูพี่เลี้ยงคอยให้ความรู้แล้วก็แนะนำนิสิตไม่ว่าจะเป็นด้านการมีมนุษยสัมพันธ์การวางตัวเรื่องมารยาทอะไรต่างๆ แล้วก็เรื่องการแต่งตัวแผนการสอน รวมไปถึงการสอน การใช้เทคนิคการสอน การใช้อุปกรณ์การสอน สื่อครูพี่เลี้ยงต้องดูทุกอย่าง (สัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยง อ.พัชยา) ครูพี่เลี้ยงควรให้คำปรึกษาหรือแนะนำด้านการสอนหรือเทคนิคการสอนต่างๆได้ รวมทั้งแนะนำขั้นตอนของการทำงานในระบบการสอนได้ นอกจากนี้ควรให้กำลังใจแก่นิสิตเพื่อให้มีกำลังใจหรือมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น อาจารย์ควรชี้แนะในด้านต่างๆ ของบทบาทของครูที่ดี (แบบสอบถามนิสิต นางสาวศรีลัดดา) ครูพี่เลี้ยงควรให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการสอน ลักษณะของผู้เรียน เทคนิคการจัดการชั้นเรียน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าวัฒนธรรมในโรงเรียน ให้กำลังใจเวลานิสิตท้อแท้มีปัญห (แบบสอบถามอาจารย์นิเทศก์ อ.พัชรพงษ์)

1.3 ครูพี่เลี้ยงเป็นผู้สังเกตการสอนมีหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติการสอน

การสังเกตกิจกรรมของนิสิตปฏิบัติการสอนในห้องเรียนและให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งข้อมูลย้อนกลับที่มีประโยชน์จากครูพี่เลี้ยงคือสิ่งที่มีคุณภาพมากที่สุดในความรู้ลึก

ของนิสิตปฏิบัติการสอน (Connor et al., 1993) Koster et al., (1998) กล่าวว่าทำให้ข้อมูลย้อนกลับสามารถอธิบายได้ว่าเป็นการให้การบรรยายที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่สังเกตและแสดงออกของบุคคลหนึ่งหรือประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อพฤติกรรมนั้นๆ และผลของพฤติกรรมนั้นที่มีต่อบุคคลอื่น และผลที่มีต่อคนใดคนหนึ่งด้วยวิธีการที่ผู้รับข้อมูลย้อนกลับนั้นสามารถที่จะระลึกและยอมรับข้อมูลนั้นๆ ได้ การให้ข้อมูลย้อนกลับไม่ใช่เป็นการให้คำตัดสิน งานวิจัยนี้พบว่า ครูพี่เลี้ยงและนิสิตปฏิบัติการสอนทุกคน และหนึ่งในสามของอาจารย์นิเทศก์ กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรมีบทบาทเป็นผู้สังเกตการสอนและผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับโดยทำหน้าที่สังเกตการสอนและให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติการสอนหลังการสังเกตการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Copas (1984), O'Neal (1983) อ้างถึงใน Glickman and Bey, (1990) และ Beck and Kosnik (2000) โดยหนึ่งในหกของอาจารย์นิเทศก์ สี่ในห้าของนิสิตปฏิบัติการสอนและครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรให้ข้อมูลย้อนกลับในเรื่องของการสอนซึ่งรวมทั้งเนื้อหาที่สอน วิธีสอนที่ใช้ กิจกรรมที่จัด การเลือกและใช้อุปกรณ์และสื่อ การเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลนักเรียน ครั้งหนึ่งของครูพี่เลี้ยง และครั้งหนึ่งของนิสิตปฏิบัติการสอน กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรให้ข้อมูลย้อนกลับในเรื่องของการจัดการชั้นเรียน สองในห้าของครูพี่เลี้ยง และหนึ่งในสี่ของนิสิตปฏิบัติการสอน กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรให้ข้อมูลย้อนกลับในเรื่องของบุคลิกภาพของนิสิต มีครูพี่เลี้ยงเพียงหนึ่งในสิบและนิสิตหนึ่งในห้า กล่าวว่าครูพี่เลี้ยงควรให้ข้อมูลย้อนกลับในเรื่องของการทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งงานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณทิพา และภาวิณี (2545) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติการสอน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ของครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

ครูพี่เลี้ยงควรให้ข้อมูลย้อนกลับและให้ข้อเสนอแนะกับนิสิต และให้คำปรึกษา

เกี่ยวกับการปฏิบัติการสอน (แบบสอบถามครูพี่เลี้ยง อ.นิดาวรรณ) ครูพี่เลี้ยงมีบทบาทหน้าที่ในการสังเกตการสอนของนิสิต แล้วก็ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องการสอน ในองค์ประกอบต่างๆ ที่พบว่านิสิตควรจะได้รับการพัฒนา (สัมภาษณ์อาจารย์นิเทศก์ อ.ศักดิ์จักร) ครูพี่เลี้ยงควรให้คำแนะนำพร้อมบอกแนวทางแก้ไขที่เกิดจากการปฏิบัติการสอนของนิสิต (แบบสอบถามนิสิต นายจุมพرت)

นอกจากบทบาทหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีบทบาทหน้าที่บางอย่างที่ครั้งหนึ่งของอาจารย์นิเทศก์เห็นว่าครูพี่เลี้ยงควรมีคือบทบาทเป็นผู้ประเมินทำหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติงานของนิสิตปฏิบัติการสอนและบทบาทของผู้ติดต่องาน (Liaison) ทำหน้าที่ประสานงานกับสถาบันผลิตครู โดยให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิตปฏิบัติการสอน

การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง

จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยงและนิสิตปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงดังกล่าวข้างต้น พบว่าครูพี่เลี้ยงและนิสิตปฏิบัติการสอนทุกคนกล่าวว่าครูพี่เลี้ยงได้ทำตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวซึ่งอาจเป็นบทบาทใดบทบาทหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งบทบาทก็ได้ ดังคำกล่าวของนิสิตฝึกสอนต่อไปนี้

ครูพี่เลี้ยงทำหน้าที่ได้อย่างดี ได้ดูแลนิสิตทั้งในชั่วโมงเรียน และนอกชั่วโมงเรียนอย่างสม่ำเสมอ (แบบสอบถามนิสิต นางสาว อัมพร) ครูพี่เลี้ยงทำตามหน้าที่อย่างครบถ้วนหรืออาจทุ่มเทเกินกว่าหน้าที่ด้วย ท่านเป็นผู้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู และพร้อมที่จะให้ความรู้ต่อทุกคน (แบบสอบถามนิสิต นายสมเกียรติ)

เมื่อสอบถามเรื่องความถี่ในการสังเกตการสอนและการนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอนพบว่า ครั้งหนึ่งของครูพี่เลี้ยงสังเกตและนิเทศทุกครั้งทั้งนิสิตเข้าสอน สองในห้าสังเกตและนิเทศเกือบทุกครั้ง

ครูที่เลี้ยงส่วนน้อยที่สังเกตและนิเทศสัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือสังเกตและนิเทศเมื่อสะดวกและมีเวลา ส่วนหนึ่งในสี่ของนิสิตปฏิบัติกาสอนบอกว่าครูที่เลี้ยงสังเกตและนิเทศทุกครั้งที่สอน หนึ่งในสามบอกว่าครูที่เลี้ยงสังเกตและนิเทศเกือบทุกครั้ง หนึ่งในสี่บอกว่าครูที่เลี้ยงสังเกตและนิเทศเดือนละครั้ง และหนึ่งในสิบบอกว่าครูที่เลี้ยงสังเกตและนิเทศเกือบทุกคาบในเดือนแรก ส่วนเดือนต่อๆ ไปไม่ได้สังเกตและนิเทศเลย

ถึงแม้ว่าครูที่เลี้ยงได้สังเกตและนิเทศกาสอนตลอดจนให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตปฏิบัติกาสอน หนึ่งในสี่ของนิสิตปฏิบัติกาสอนได้แสดงความคิดเห็นต่อการทำตามบทบาทหน้าที่ของครูที่เลี้ยงว่ายังให้เวลาในการนิเทศนิสิตไม่เพียงพอเนื่องจากภาระงานที่ต้องรับผิดชอบของครูที่เลี้ยง ครูที่เลี้ยงเกรงใจไม่กล้าตักเตือนนิสิต ไม่ค่อยให้คำแนะนำในหลายๆ เรื่อง เช่น เรื่องกาเขียนแผนกาจัดการเรียนรู เรื่องแนวทางการสอน และการทำวิจัยในชั้นเรียน นอกจากนี้ยังให้ภาระงานอื่นนอกเหนือจากการสอน เช่น พิมพ์งาน เลื่อนวิทยฐานะของครูที่เลี้ยง เป็นต้น นิสิตบางคนมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับครูที่เลี้ยง เช่น บางครั้งนิสิตอยากลองใช้วิธีสอนที่เขียนลงในแผนกาจัดการเรียนรู แต่ครูที่เลี้ยงไม่เห็นด้วย นิสิตเลยต้องสอนตามวิธีของครูที่เลี้ยง ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Beck and Kosnik (2000) ที่พบว่าครูที่เลี้ยงค่อนข้างเข้มงวดกับนิสิตปฏิบัติกาสอน จำกัดเสรีภาพในการใช้นวัตกรรมต่างๆ และให้ภาระงานที่หนัก ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างความคิดเห็นของนิสิตปฏิบัติกาสอน

ครูที่เลี้ยงทำตามบทบาทหน้าที่บ้างในบางเวลา เนื่องจากครูที่เลี้ยงไม่ค่อยอยู่ภายในโรงเรียน จึงตามหาตัวได้ค่อนข้างยาก จนันหากมีปัญหาอะไรมักจะสอบถามกับอาจารย์ท่านอื่นและเพื่อนๆ (แบบสอบถามนิสิต นางสาว อรพินธุ์) ครูที่เลี้ยงไม่เคยตรวจแผนกาจัดการเรียนรูเลย จึงทำให้เกิดจุดบกพร่องในการเรียนรูที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น เช่น การใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมก็จะเกิดขึ้นกับห้องแรก (แบบสอบถามนิสิต นางสาว อมรรัตน์) ครูที่เลี้ยงทำตามบทบาท

ไม่เต็มที่นักเพราะไม่ได้ให้คำแนะนำอย่างเต็มที่เหมือนกับอาจารย์นิเทศ แต่ก็ไม่ได้ปล่อยปละละเลย เพียงแต่ยังมองข้อบกพร่องได้ไม่ละเอียดเท่ากับอาจารย์นิเทศ (แบบสอบถาม นิสิต นางสาว มณีเนตร) ครูที่เลี้ยงไม่ทำตามบทบาทหน้าที่ 100% โดยในช่วงแรกอาจารย์ติดตามการเรียนการสอนของนิสิตทุกคาบแต่ก็ไม่ได้ให้คำแนะนำอะไร ระยะเวลาๆ ไม่ได้ติดตามการสอนและให้คำแนะนำ แต่ยังเปิดโอกาสให้เข้าพบและขอคำปรึกษาได้ (แบบสอบถาม นิสิต นายจตุพร)

การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวของครูที่เลี้ยงอาจเป็นผลเนื่องมาจากการจัดสัมมนาให้กับครูที่เลี้ยง ทำให้ครูที่เลี้ยงได้ทราบบทบาทหน้าที่ของตัวเองว่าต้องปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติกาสอนให้ความช่วยเหลือแนะนำนิสิตปฏิบัติกาสอนเกี่ยวกับการเรียนการสอน เข้าสังเกตการสอนและให้ข้อมูลย้อนกลับกับนิสิตเกี่ยวกับการสอนของตัวเอง แต่การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูที่เลี้ยงยังต้องได้รับการพัฒนาให้มากขึ้นในเรื่องการปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติกาสอน เพราะมีครูที่เลี้ยงเพียงครึ่งหนึ่งที่นั่นทำหน้าที่นี้ หน้าที่ที่ครูที่เลี้ยงเกือบทั้งหมดปฏิบัติตามและทำหน้าที่ได้ดีอยู่แล้วคือ การช่วยเหลือแนะนำด้านการเรียนการสอน และการให้ข้อมูลย้อนกลับนิสิตหลังเข้าสังเกตการสอนของนิสิตปฏิบัติกาสอน นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ของครูที่เลี้ยงอีกหลายหน้าที่ที่ควรเน้นให้ครูที่เลี้ยงได้ปฏิบัติอย่างจริงจังคือการนิเทศเนื้อหาวิชาที่นิสิตสอน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การตรวจแผนกาจัดการเรียนรูให้นิสิต และการทำงานแบบร่วมมือระหว่างครูที่เลี้ยงกับอาจารย์นิเทศในการพัฒนานิสิตปฏิบัติกาสอนต่อไป

ความพึงพอใจในบทบาทครูที่เลี้ยง

ครูที่เลี้ยงครึ่งหนึ่งแสดงความพึงพอใจในบทบาทครูที่เลี้ยงโดยแสดงความยินดีที่จะให้ความรู้และประสบการณ์การทำงานและการสอนกับนิสิต ดีใจที่ถ่ายทอดอาชีพที่รักให้กับนิสิต

ช่วยเหลือชี้แนะนิสิตในเรื่องต่างๆ เต็มใจเพราะมีเวลา และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนิสิต ภาคภูมิใจที่จะได้พัฒนาบุคลากรที่จะเป็นครูที่ดีของชาติ และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของครูประจำการที่ต้องพัฒนา และเป็นตัวอย่างให้กับนิสิตที่จะไปประกอบอาชีพครู ภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ที่สอนทั้งนักเรียนและผู้ที่จะไปเป็นครู เต็มใจและภาคภูมิใจที่ได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ นิสิตปฏิบัติการสอน ให้เก่งและมีความมั่นใจในการสอนมากยิ่งขึ้น เต็มใจและตั้งใจที่มีส่วนช่วยโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และรู้สึกดีที่ได้ช่วยนิสิตในการปฏิบัติการสอนจริง การเป็นครูที่เลี้ยงยังมีประโยชน์กับตัวผู้สอนเองเพราะได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับนิสิต และยังมีนิสิตมาช่วยงาน และจากการทำงานร่วมกับ นิสิตปฏิบัติการสอนทำให้ครูที่เลี้ยงมีความกระตือรือร้น และพัฒนาตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตามครูที่เลี้ยง 3 คน ก็รู้สึกวิตกกังวลในการทำหน้าที่ กลัวว่าจะทำหน้าที่ไม่ดีพอ และครูที่เลี้ยงหนึ่งในห้าถือว่าการเป็นครูที่เลี้ยงเป็นภาระ และรู้สึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อมีนิสิตปฏิบัติการสอนที่ไม่รับผิดชอบในหน้าที่ ครูที่เลี้ยงรู้สึกพอใจในการทำงานของนิสิตปฏิบัติการสอน เพราะนิสิตมีความรับผิดชอบสูง มีความตั้งใจ มีความจริงใจในการทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำงานละเอียด ไม่ทำงานแบบหยาบๆพอให้เสร็จผ่านไป นิสิตมีความเป็นครูที่ดี มีคุณภาพ มีเมตตาและยุติธรรมกับนักเรียน คำนึงงานสอนอย่างละเอียดถูกต้อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Drummond (1980 อ้างถึงใน Glickman and Bey,1990) และ Beck and Kosnik (2000) ที่พบว่าครูที่เลี้ยงมีความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ของครูที่เลี้ยงเกี่ยวกับความพึงพอใจของครูที่เลี้ยงต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง

เต็มใจที่จะเป็นครูที่เลี้ยงเพราะมีเวลาและได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนสิ่งใหม่ๆ กับ นิสิตซึ่งวิธีการสอนของนิสิตจะมีแบบใหม่ๆ (แบบสอบถามครูที่เลี้ยง อ.วรรณกร) ครูที่เลี้ยงได้เรียนรู้รูปแบบการจัดกิจกรรมใหม่ๆ ที่นิสิตเรียนรู้มาจากคณะ หรือจาก

การอ่านหนังสือต่างๆทำให้ครูที่เลี้ยงสนุกกับการ จัดกิจกรรมของนิสิตในขณะสอน (แบบสอบถามครูที่เลี้ยง อ.เบญจพร) ชอบที่เค้ามา แล้วเค้ามีอะไรใหม่ๆ มา มีอะไรใหม่ๆ มันจะไม่เหมือนกับเรา เคยสอนยังงี้ก็เดิมๆ แต่นี้เค้าจะมีไอนั้น ไอนี้มาใหม่ๆ ก็เลยทำให้เรามีความสุขว่าเออได้เด็กก็น่าจะได้อะไรใหม่ (สัมภาษณ์ครูที่เลี้ยง อ.นภา) ครูที่เลี้ยงได้เรียนรู้เทคนิคการสอน วิธีการใหม่ๆ จากนิสิต แล้วได้เรียนปรึกษาอาจารย์นิเทศก์ด้วยในบางหัวข้อ ถือว่าได้พัฒนาตัวเองไปด้วย (สัมภาษณ์ครูที่เลี้ยง อ.พัชรา)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าครึ่งหนึ่งของครูที่เลี้ยงมีความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของตน และได้แสดงบทบาทของผู้ประสานงาน ผู้ช่วยเหลือ สนับสนุน ที่ปรึกษา ผู้สังเกต และผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ และทำหน้าที่ของครูที่เลี้ยงเป็นอย่างดีโดยเน้นการลงมือปฏิบัติไม่ว่าจะเป็น การปฐมนิเทศนิสิตปฏิบัติการสอน การช่วยเหลือและแนะนำนิสิตปฏิบัติการสอนในด้านการเรียนการสอน และการให้ข้อมูลย้อนกลับหลังจากการสังเกตการสอนของนิสิต อย่างไรก็ตามยังมีอีกหลายหน้าที่ที่ครูที่เลี้ยงควรได้รับความชัดเจนจากสถาบันผลิตครูไม่ว่าจะเป็น การประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของนิสิตปฏิบัติการสอน หรือการติดต่อประสานงานกับอาจารย์นิเทศก์ในการช่วยเหลือนิสิตที่มีปัญหา หรือหน้าที่ของครูที่เลี้ยงในการนิเทศการทำวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตปฏิบัติการสอน เพราะหน้าที่ดังกล่าวแทบจะไม่ได้รับการกล่าวถึงจากครูที่เลี้ยงเลยว่าเป็นหน้าที่ในความรับผิดชอบของตนเองหรือไม่ และสิ่งที่น่าจะศึกษาต่อไปคือวิธีการนิเทศของครูที่เลี้ยงว่ามีวิธีการนิเทศอย่างไร และวิธีการนิเทศของครูที่เลี้ยงสอดคล้องกับความต้องการของนิสิตปฏิบัติการสอนหรือไม่ อย่างไร

เนื่องจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การบริหารการสอนของนิสิตอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันผลิตครูของรัฐ และได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูพี่เลี้ยงมาจากสถานศึกษาที่ให้นิสิตเข้าไปปฏิบัติการสอน การจัดประสบการณ์การปฏิบัติการสอนของนิสิตจึงจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

1. สถาบันผลิตครูร่วมมือกับสถานศึกษาร่วมผลิตครูสร้างระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู วิทยาศาสตร์ ให้สถานศึกษาเป็นเครือข่ายที่มีส่วนร่วม และส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการให้แก่ครู พิจารณาความดีความชอบแก่ครูที่ทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยง

2. สถาบันผลิตครูประสานกับสถานศึกษาคัดเลือกครูพี่เลี้ยงที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสม พัฒนาครูพี่เลี้ยงให้มีศักยภาพที่ทำหน้าที่ได้อย่างมืออาชีพ ให้การยกย่องครูพี่เลี้ยงในฐานะผู้ร่วมผลิตครูคุณภาพ ด้วยวิธีที่เหมาะสมอย่างมีเกียรติ

3. สถานศึกษาจัดระบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการให้ครูที่มีคุณภาพ ทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยง จัดภาระงานที่เหมาะสม พร้อมส่งเสริมให้ครูทำผลงานวิจัยในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับภาระงาน และให้ครูพี่เลี้ยงสามารถนำประสบการณ์การทำงานวิจัยในชั้นเรียนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนิสิตปฏิบัติการสอนได้

4. การจัดสรรงบประมาณและความสะดวกในการทำหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงนั้น ครูพี่เลี้ยงควรได้รับความสะดวกในการเดินทางมาร่วมรับฟังนโยบายการผลิตครู ร่วมหารือแนวทางการปฏิบัติการสอนของนิสิต ตลอดจนการสัมมนาเป็นระยะๆ

5. การพัฒนาครูพี่เลี้ยงเพื่อการทำหน้าที่ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ มีโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในการทำหน้าที่ของครูพี่เลี้ยง โดยส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่ตามระบบการพิจารณาความดีความชอบ

6. การปฏิบัติการสอนของนิสิตในสถานศึกษาต้องเน้นให้ครูพี่เลี้ยงแสดงบทบาทหน้าที่ที่ทำให้เกิดผลการปฏิบัติที่ชัดเจนแก่นิสิตนักศึกษา และเกิดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของครูพี่เลี้ยงจนเป็นที่ยอมรับได้

7. ประสิทธิภาพของการปฏิบัติการสอนของนิสิตมาจากการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยงที่เน้นนิสิตเป็นสำคัญ ดังนั้นรูปแบบการจัดการเพื่อผู้เรียน จึงควรสร้างระบบการทำงานที่เกิดการประสานงานให้เกิดเอกภาพในการพัฒนานิสิตอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- Beck, C. and Kosnik, C. 2000. Associate Teachers in Pre-service Education: clarifying and enhancing their role. **Journal of Education for Teaching**, 26(3), 207-224.
- Borko, H. and Mayfield, V. 1995. The roles of cooperating teacher and university supervisor in learning to teach. **Teaching and Teacher Education**, 11, 501-518.
- Butt, G. 1994. The role of the higher education tutor. In A. Williams (Ed.), **Perspectives on Partnership: Secondary Initial Teacher Training**. London: Falmer.
- Connor, K. et al. 1993. Cooperating teacher effectiveness and training: two views. **Action in Teacher Education**, 25(2), 72-79.
- Copas, E. 1984. Critical requirement for cooperating teachers. **Journal of Teacher Education**, 35(6), 49-54.
- Copeland, W. D. 1980. Affective dispositions of teachers in training toward examples of supervisory behavior. **Journal of Educational Research**, 74(1), 37-42.
- Enz, B. and Cook, S. 1992. Student teachers' and cooperating teachers' perspectives of mentoring functions: harmony or dissonance? **ERIC Document Reproduction Service**, No. ED 350 291.

- Feiman-Nemser, S. and Buchmann, M. 1987. When is student teaching teacher education? **Teaching and Teacher Education**, 3(4), 255-273.
- Glickman, C.D. and Bey, T.M. 1990. Supervision. In W.R. Houston (Ed.), **Handbook of Research on Teacher Education** (1st ed., pp. 549-566). New York: MacMillan.
- Grimmett, P. and Ratzlaff, H. 1986. Expectations for the cooperating teacher role. **Journal of Teacher Education**, 28(6), 41-50.
- Hargreaves, D. 1994. The new professionalism: the synthesis of professional and institutional development. **Teaching and Teacher Education**, 10(4), 423-438.
- Karmos, A. and Jacko, C. 1977. The role of significant others during the student teaching experience. **Journal of Teacher Education**, 28(5), 51-55.
- Koster, B., Korthagen, F.A. and Wubbels, Th. 1998. Is there anything left for us? Functions of cooperating teachers and teacher educators. **European Journal of Teacher Education**, 21(1), 75-89.
- McIntyre, D.J., Byrd, D. and Foxx, S. 1996. Field and laboratory experiences. In J.Sikula (Ed.), **Handbook of Research on Teacher Education**. New York: Macmillan.
- Merriam, S. 1998. **Qualitative Research and Case Study Applications in Education** (Rev.edition). San Francisco, California: Jossey-Bass.
- Punch, K. 1998. **Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches**. London: Sage.
- Rikard, G. and Veal, M. 1996. Cooperating teachers: Insight into their preparation, beliefs, and practices. **Journal of Teaching in Physical Education**, 15, 279-296.
- ฉวมรา พลัดฐะ. 2524. เทคนิคการนิเทศการฝึกสอนของอาจารย์นิเทศฝ่ายโรงเรียนฝึกสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนา กระจายวงศ์. 2523. เทคนิคการนิเทศการฝึกสอนของอาจารย์ที่เลี้ยงฝ่ายโรงเรียนฝึกสอนระดับประถมศึกษาของกลุ่มวิทยาลัยครูนครหลวง. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วนิดา ศิริกรตยานนท์. 2528. สมรรถภาพของอาจารย์นิเทศฝ่ายโรงเรียนตามการรับรู้ของตนเอง อาจารย์นิเทศ ฝ่ายคณะผู้บริหารและนิสิตที่ผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณทิพา รอดแรงคำ และภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์. 2545. ปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตสาขาการสอนวิทยาศาสตร์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2544. **วิทยาสารเกษตรศาสตร์ (สังคม)**, 23, 104-117.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2542. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย